

Research Article

The Study and Investigation of Law and Morality in Medical and Sanitary Caring

Marziyeh Ramezani¹ , Mojtaba Farahbakhsh^{2,*} , Mohammad Ashouri³ , Seeyed Mansour Mirsaeidi⁴

¹Phd Candidate in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

²Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, faculty of Law, Shahed University of Tehran, Iran

³Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

⁴Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, faculty of Law, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

***Corresponding author:** Mojtaba Farahbakhsh, Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, faculty of Law, Shahed University of Tehran, Iran. E-mail: Mo.farahbakh@yahoo.com

DOI: 10.52547/nkums.14.1.19

How to Cite this Article:

Ramezani M, Farahbakhsh M, Ashouri M, Mirsaeidi SM. The Study and Investigation of Law and Morality in Medical and Sanitary Caring. *J North Khorasan Univ Med Sci.* 2022;**14**(1):19-28. DOI: 10.52547/nkums.14.1.19

Received: 26 Jul 2021

Accepted: 05 Apr 2022

Keywords:

Medical Ethics
Medical Careers
Health
Medical Law

Abstract

Introduction: Considering the importance of health and protection of patients' rights, it is clear that addressing the status and relationship of ethics in addition to the relevant laws in the direction of medical and health care has a unique value and quality; Therefore, the purpose of studying this study is to critique the status of medical ethics and its effects and its relationship with the development of laws in the field of medical and health care.

Method: Pharmaceutical and health care are one of the most fundamental issues in the field of treatment and health rights; Now, to provide the necessary security in the area of health and pharmaceutical care, the society and governments have to formulate and regulate rules, security and guarantee rules based on ethics and values governing the community; therefore, in this research, using a descriptive approach- Analytical By examining the sources and library studies in the field of authorship and studies in the field of medical ethics, we have tried to critique, study and review the principles and rules in the field of medical ethics and pharmaceutical and health care.

Results: Based on what has been stated, one of the most significant achievements and findings of this research can be the critique of the position of ethics in formulating laws and regulations in the pharmaceutical and health care field according to understanding the legal principles in the field of medical ethics. The topics discussed in this study were in the field of pharmaceutical and health care; As we mentioned in the progressive research, after reviewing and discussing each of them, we tried to critique the interactions and harms in the field of professional ethics to a clear and appropriate understanding of the needs in the field of medical ethics. And access to medical and health care. Finally, by understanding and reviewing the shortcomings and principles governing the theory of moral consequentialism in the field of health and pharmaceutical and health care with the executive and legal facts in the discussion to critique, study and review the principles and rules governing the field of health law and Medical ethics to conclude the discussion.

Conclusion: In the present study, it was shown that the status of ethical and legal systems had not been sufficiently considered while formulating laws and regulations and drawing up executive and legal policies in the form of pharmaceutical and health care; Therefore, it seems that while trying to understand the ethical model of society, there is a place for laws and regulations in the field of medical and health care in accordance with the ethics of the necessary revisions.

بررسی جایگاه اخلاق و قوانین در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

مرضیه رضائی^۱، مجتبی فرح بخش^{۲*}، محمد آشوری^۳، سید منصور میرسعیدی^۴

^۱ دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲ استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

^۳ استاد گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۴ استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: مجتبی فرح بخش، استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. ایمیل:

Mo.farahbakh@yahoo.com

DOI: 10.52547/nkums.14.1.19

<p>چکیده</p> <p>مقدمه: با توجه به اهمیت بهداشت و حمایت از حقوق بیماران روشن است پرداختن به جایگاه و رابطه اخلاق در ضمن قوانین موضوعه در راستایی مراقبت‌های دارویی و بهداشتی از ارزش و جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ بنابراین هدف از مطالعه این پژوهش نقد و بررسی جایگاه اخلاق پزشکی و آثار و ارتباط آن با تدوین قوانین در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی می‌باشد.</p> <p>روش کار: مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان یکی از اساسی‌ترین و کلیدی‌ترین مباحث و مسائل موجود در حوزه درمان و حقوق سلامت به شمار می‌آید؛ حال جامعه و دولت‌ها وظیفه دارند به منظور تأمین امنیت لازم در حوزه بهداشت و مراقبت‌های دارویی به تدوین و تنظیم قواعد، مقررات تأمین و تضمینی مبتنی با اخلاق و ارزش‌های حاکم بر جامعه بپردازند؛ لذا در این تحقیق با استفاده از رویکردی توصیفی-تحلیلی با بررسی منابع و مطالعات کتابخانه‌ای در حوزه تألیف و مطالعات صورت گرفته در حوزه اخلاق پزشکی تلاش شده است به نقد، مطالعه و بررسی مبانی و قواعد موجود در حوزه اخلاق پزشکی و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بپردازیم.</p> <p>یافته‌ها: بنابر آنچه بیان شد می‌توان از مهمترین دستاوردها و یافته‌های این پژوهش به نقد جایگاه اخلاق در تدوین قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با توجه به درک مبانی حقوقی و حاکم در حوزه اخلاق پزشکی به عنوان یکی از مطالعات و یافته‌های مورد بحث این پژوهش در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی اشاره کرد؛ که همانگونه که در ضمن پژوهش پیشروی به آن اشاره کردیم سعی و تلاش شد که پس از بررسی و بحث در رابطه با هر یک، ضمن نقد تعاملات و آسیب‌های موجود در حوزه اخلاق حرفه‌ای به درک روشن و مقتضی از ضرورت‌های موجود در حوزه اخلاق پزشکی و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی دست یابیم. سیاست تقنینی حاکم در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به صورت کلی و بدون رعایت ضوابط و قواعد اخلاقی در چند دهه و با اصرار به جرم انگاری برخی از امور و فعالیت‌ها تدوین و تنظیم گردید و تا به امروز متأسفانه هیچ گونه تلاش تخصصی در باب تبیین و شناسایی مسئولیت، حدود و شرایط مسئولیت در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به صورت جدی و تخصصی صورت نگرفته است. و در پایان با درک و بررسی کاستی‌ها و مبانی حاکم بر نظریه‌ی نتیجه‌گرایی اخلاقی در حوزه سلامت و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با واقعیت‌های اجرایی و قانونی موجود در بحث به نقد، مطالعه و بررسی مبانی و قواعد حاکم در حوزه حقوق سلامت و اخلاق پزشکی به نتیجه‌گیری بحث بپردازیم.</p> <p>نتیجه‌گیری: در مطالعه حاضر نشان داده شد که به اندازه کافی در ضمن تدوین قوانین و مقررات و ترسیم سیاست اجرایی و قانونی در قالب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی آنچنان که می‌بایست به جایگاه نظامات اخلاقی و قانونی توجه ای نشده است؛ از این روی به نظر می‌رسد ضمن تلاش برای شناخت الگوی اخلاقی حاکم بر جامعه جای دارد قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی متناسب با اخلاق بازنگری‌های لازم به عمل آید.</p>	<p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶</p>
<p>واژگان کلیدی: اخلاق پزشکی مراقبت‌های دارویی بهداشت حقوق پزشکی</p>	

مقدمه

بهداشتی و درمانی انجام می‌دهند، دارایی دو جنبه اخلاقی و حقوقی می‌باشند. روشن است درک دقیق نهادها و ارگان‌های سیاست گذار در حوزه مراقبت‌های درمانی و بهداشتی خصوصاً در بحث دارو و مراقبت‌های دارویی از واقعیت‌ها و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی حاکم بر جامعه تا اندازه زیادی آسیب‌ها و کمبودهای موجود را در حوزه درمان

متخصصان و مسئولان شاغل در حوزه مراقبت‌های بهداشتی درمانی به طور کلی وظیفه مراقبت از سلامت و بهبود وضع شخص بیمار خصوصاً در بحث کاهش درد و به حداقل رساندن رنج را دارند. بنابراین هر اقدامی که متخصصان حوزه‌ی بهداشت و درمان اعم از پزشکان، داروسازان، پرستاران و مسئولان و شاغلین در حوزه مراقبت‌های

و بهداشت کاهش می‌دهد؛ روشن است درک مناسب قانونگذار از مجموعه اصول اخلاقی و تطبیق مبانی قانونی و حقوقی به منظور بهبود کیفیت مراقبت از بیمار از طریق شناسایی، تجزیه و تحلیل و تلاش برای حل و فصل هرگونه تعارضات و تهدیدات در حوزه بهداشت و درمان به عنوان یک الگو و قاعده در حوزه درمان یکی از مباحث و مسائل کلیدی در حوزه حقوق پزشکی و یا حقوق سلامت محور به شمار می‌آید؛ نکته‌ای که در اینجا جای دارد به طور مختصر مورد تاکید و توجه مخاطبین ارجمند قرار گیرد تاکید و ذکر این مهم است که با دقت در مطالعات و منابع موجود در بحث مراقبت‌های درمانی و دارویی در حوزه بهداشت علی‌رغم اهمیت و تأثیر مؤثر در بحث حمایت از حقوق بیماران و پرسنل و کادر درمان تا به امروز این حوزه‌ی ارزشمند کمتر مورد توجه دکترین و اندیشمندان قرار گرفته است؛ علی‌ایحال با توجه به کمبود و ضعف گسترده در منابع و پژوهش در حوزه پیش‌رو در ضمن این پژوهش تلاش می‌شود تا به طور مناسب و مختصر به نقد و بررسی مبانی و قواعد حل و فصل تعارضات موجود بپردازیم. در بحث درمان و تلاش در باب حفظ سلامت و ارتقاء سطح بهداشت عمومی جامعه همان گونه که برخی از اندیشمندان همچون بوچامپ و برخی از دکترین همچون چاپلدرس (۱) به عنوان دو تن از اندیشمندان حوزه اخلاق و سلامت نیز تکیه دارند که در بحث درمان علاوه بر ضرورت درمان و حمایت از حقوق بیماران، مباحثی همچون توجه به مبانی و قواعد اخلاقی در کنار مبانی و الزامات قانونی و حقوقی در کنار اصل لزوم حمایت از کادر درمان اعم از پزشکان، داروسازان، تکنسین‌ها و تمامی شاغلین در حوزه سلامت از اهمیت و جایگاه ویژه برخوردار می‌باشند که به نوبه‌ی خود هر یک از این اصول اساسی می‌بایست مورد توجه حقوقدانان و کادر درمان قرارگیرد و مهمتر اینکه هیچ یک از این اصول بالاتر از اصول دیگر نمی‌باشند و ارجحیت هر یک بسته به اقتضا زمان و مکان و با توجه به مبانی اخلاقی و حقوقی به شرایط موجود بستگی دارند. بوچامپ و چاپلدرس اصل لزوم حمایت از کادر درمان و متصدیان امور دارویی و بهداشتی را از لحاظی واجب الزام آور می‌دانند، یعنی باید رعایت شوند، مگر اینکه در یک مناسبت خاص با یک اصل مساوی یا قوی در تعارض باشند (۲).

سلامت و حقوق سلامت همواره یکی از مهمترین و اساسی‌ترین مباحث حقوقی در تمامی نظامات حقوقی و اجتماعی جوامع بشری به شمار می‌آید؛ در این رابطه اهمیت توجه به مبانی و مباحث موجود در حوزه ارزش‌ها و اخلاق اجتماعی و توجه به جایگاه آن در تدوین قوانین و مقررات از اهمیت و ارزش ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ چرا که همانگونه که روشن است؛ ظرفیت اصول و مبانی اخلاق در اعمال حقوقی یکی از بنیادی‌ترین مبانی اجتماعی و فرهنگی در حوزه تدوین قوانین و اتخاذ سیاست‌های جنایی و حقوقی در باب مسائل و مباحث اجتماعی و فرهنگی هر جامعه به شمار می‌آید؛ از طرفی مهمترین و اساسی‌ترین رسالت دانش علم حقوق تأمین و تضمین حقوق اشخاص و افراد با توجه به ارزش‌ها و اخلاقیات حاکم بر جوامع بشری می‌باشد؛ در این میان یکی از اساسی‌ترین و حیاتی‌ترین مباحث و مسائل حائز اهمیت در باب حقوق بشر در حوزه سلامت به طور عام و حقوق سلامت به طور خاص بحث در رابطه با امنیت در حوزه بهداشت و دارو می‌باشد که موضوع فعالیت مراقبت‌های دارویی و بهداشتی است. به همین دلیل مراد ما در این پژوهش ضمن تلاش برای نقد و بررسی جایگاه اخلاق در حوزه

مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با تأمل و مطالعه در آثار و اندیشه‌های دکترین و متفکران دانش علم حقوق خصوصاً با تاکید بر مطالعه منابع مطالعاتی همچون فلسفه علم حقوق، مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران کاتوزیان و بررسی اخلاق پزشکی با رویکرد اسلام خاقانی زاده، تلاش داریم ضمن قلمروشناسی اخلاق پزشکی به نقد و بررسی نظریه - برین سودگرایی - در اخلاق و تطبیق آن با نظریه سودگرایی رایج، اسلامی و دیگر منابع و مقالات در دسترس به صورت مطالعه انجام مطالعه‌ای توصیفی، تحلیلی با تاکید و بررسی منابع و پژوهش‌های کتابخانه‌ای موجود به نقد و مطالعه جایگاه اخلاق و قوانین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بپردازیم.

اخلاق پزشکی به عنوان یکی از شاخه‌های نوین اخلاق حرفه‌ای، حوزه‌ای از موضوعات و مسائلی را شامل می‌شود که بر مبنای روابط میان پزشک و بیماران اساس و بنیان حقوق پزشکی را فراهم می‌آورد؛ با دقت در منابع و مطالعات اسلامی موجود در این باب می‌توان از اهمیت حقوق و اخلاق در مباحث پزشکی و درمانی در نزد دین مبین اسلام و فرهنگ اسلامی مطلع گردید. در این میان ما تلاش داریم تا ضمن مطالعه اخلاق پزشکی به عنوان یکی از شاخه‌های نوین اخلاق حرفه‌ای به نقد بررسی مبانی جایگاه اخلاق در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان یکی از مباحث و مسائل در حوزه اخلاق حرفه‌ای پزشکی بپردازیم. اخلاق در حوزه پزشکی با توجه به جایگاه علوم پزشکی که با شرافت وجود و اهمیت حفظ سلامت انسانی در ارتباط است از اهمیت دو چندان برخوردار است (۳)؛ در این میان لزوم دقت در بحث مراقبت‌های دارویی و نظارت و توجه بر محصولات بهداشتی از اهمیت و ارزش ویژه‌تری برخوردار می‌باشد. در واقع در این حوزه اندیشمندان و دکترین علوم اخلاقی به نقد موضوعات و مسائلی می‌پردازند که مربوط به پزشک و رابطه او با بیمار و همراهان و نزدیکان بیمار، تعاملات پزشکان با یکدیگر، روابط تیم پزشکی و پرسنل بیمارستانی با یکدیگر، شرایط و ویژگی‌های بیمارستان می‌شود (۴). در این میان اهمیت و ارزش انجام مطالعه‌ای مستقل در باب «جایگاه اخلاق و قوانین در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی» زمانی بدیهی‌تر و اساسی‌تر می‌شود که با دقت در پیشینه مطالعات و تحقیقات موجود در زمینه بهداشت و مراقبت‌های دارویی مقالات معدودی به رشته تحریر در آمده است. که این مهم در درجه نخست منجر به عدم وجود آگاهی و آشنایی فعالان حوزه سلامت به حدود وظایف و مسئولیت اخلاقی و قانونی خود در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی خود در باب بیماران و مصرف کنندگان محصولات و فرآورده‌های دارویی و بهداشتی گردیده از طرف دیگر موجبات تشدید آسیب‌ها و اختلافات حقوقی و اخلاقی فی مابین مسئولان و شاغلین در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی، بیماران و مصرف کنندگان محصولات و خدمات دارویی و بهداشتی را فراهم آورده است؛ بنابراین روشن است، ضرورت و لزوم دقت به مباحث و مطالعات مستقل در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی خصوصاً توجه اندیشمندان و دانش آموختگان علوم پزشکی و حقوق به مباحث تخصصی و کاربردی در حوزه حقوق پزشکی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

روش کار

با دقت در تحقیقات و مطالعات نظری و تجربی پیرامون مباحث و مسائل جاری در حوزه سلامت بالاخص در بحث خدمات دارویی و تولید و

جامعه در زمان تدوین و تنظیم مبانی و قواعد حاکم بر مراقبت‌های بهداشتی و درمانی توجه نشده است.

از دیگر مباحث مفتوح در ضمن این پژوهش نقد «جایگاه اخلاق در تدوین قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی» بود؛ روشن است که یکی از مهمترین خاصیت‌های عمده در باب تدوین مقررات و قوانین نقد و بررسی جایگاه اخلاق در حوزه مراقبت‌ها دارویی و بهداشتی و رویکرد تقنینی مقررات با توجه به ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی جامعه می‌باشد.

در طی پیشرفت روابط اجتماعی بشر به جهت ایجاد توازن و حمایت اجتماعی لازم در جهت اجرایی قوانین و مقررات هماهنگی فی ما بین قواعد و مقررات موضوعه با مبانی اخلاقی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد بنابراین می‌توان یکی دیگر از کارکردها و یافته‌های پژوهش پیش روی را «نقد و فهم مبانی و قواعد حاکم بر مسئولیت حاکم با توجه به مبانی و نظریات حوزه اخلاق» دانست.

در حوزه قوانین موضوعه حاکم در نظام حقوقی ایران با توجه به مطالعات و مباحث مفتوحه در ضمن این پژوهش می‌توان تاکید کرد که تناسب و هماهنگی لازم فی ما بین مبانی اخلاقی و قانونی حاکم بر مراقبت‌های دارویی و بهداشتی وجود ندارد.

از دیگر نتایج حاصل از مطالعات این پژوهش که می‌توان در ضمن یافته‌ها به آن تاکید و اشاره کرد عدم کارایی و تناسب کافی در بحث اقدامات قانونی مورد اتخاذ دستگاه‌ها و سیستم‌های نظارتی با مبانی علمی و عملی با توجه به ضرورت‌ها و اهمیت‌های اخلاقی حاکم بر جامعه می‌باشد که بحث در باب آن در ضمن مباحث پیش رو صورت گرفته است.

کادر بهداشت به تبع ضعف پژوهش‌ها و تلاش‌های لازم در حوزه «اخلاق و قوانین» از حقوق و تکالیف خود به حد لازم اطلاع نداشته و ندارند. با توجه به گستردگی‌های موجود در حوزه بهداشت و درمان و شاخه‌ها و جنبه‌های مختلف در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی ضرورت توجه به بار مسئولیتی موجود در حوزه اخلاق و قوانین هر یک از فعالان حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی اعم از تولیدکنندگان، توزیع کنندگان، کادر درمان (پزشکان، پرستاران و ...) از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که متأسفانه تا به امروز به طور جدی مورد دقت و مطالعه اندیشمندان و فعالان این حوزه واقع نشده است.

ضرورت و اهمیت تبعیت مبانی قانونی و حقوقی از ارزش‌ها و حتی هنجارهای اخلاقی و اجتماعی ضمن ایجاد همبستگی در رابطه با اجرا قوانین و پیشگیری از تبعات و آثار سوء در حوزه قوانین به مانند قانون گریزی در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی پیشگیری نموده و مهمتر اینکه حمایت فردی و اجتماعی لازم را در باب تأمین امنیت لازم در حوزه حقوق سلامت بالاخص حقوق مصرف کنندگان محصولات دارویی و بهداشتی را بیش از قبل بهبود خواهد داد.

البته با کمال تأسف به علت عدم توسعه و به روز سازی قوانین و مقررات در کشور ما خصوصاً قوانین و مقررات در حوزه دارو و محصولات بهداشتی و درمانی در درجه نخست و همچنین عدم مراجعه و استفاده از دانش تجربی و تخصصی در حوزه تدوین قوانین خصوصاً با توجه به چالش‌ها، کاستی‌ها و ضرورت دانش تخصصی در حوزه دارو و محصولات بهداشتی می‌توان دریافت که قوانین و مقررات موجود چه از نظر مبانی

عرضه محصولات بهداشتی و پزشکی می‌توان دریافت که روش‌های کمی به تنهایی به منظور تبیین جایگاه اخلاق و قوانین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی کافی نیستند چرا که همان گونه که بدیهی است، پدیده‌هایی که توسط محققان اخلاق بررسی می‌شوند، عمیقاً در بافت مشاغل، سازمان‌ها و زندگی انسانی قرار گرفته‌اند و با ابزار و مطالعات کمی و آماری به درستی قابل اندازه گیری و مطالعه نمی‌باشند. از طرفی مطالعات تجربی در مورد کاوش در بعد اخلاقی عملکرد پزشکان عمدتاً به مصاحبه، عینی و مشاهده اقدامات بالینی متکی است. از این رو نقد و بررسی تخصصی در این زمینه ابزاری مهم در حوزه دانش پزشکی می‌باشد لذا در این پژوهش تلاش می‌شود تا با ارائه رویکردی علمی و عملی مبتنی بر شواهد در حوزه اخلاق و حقوق و قواعد حاکم بر نظام پزشکی و حقوق سلامت محور شهروندان تا حد امکان فرصت و امکان استفاده از دستاوردهای علمی و عملی که به صورت مجموعه‌ای مستقل از مطالعات توصیفی و تحلیلی به دست آمده است؛ امکان و فرصت استفاده و نزدیک کردن تحقیقات در حوزه اخلاق و حقوق پزشکی در بحث تصمیم گیری و اتخاذ سیاست مقتضی را ایجاد نمود (۵). روشن است، پدیده‌هایی که توسط دکترین و اندیشمندان دانش علم حقوق و اخلاق بررسی می‌شوند، عمیقاً در بافت مشاغل، سازمان‌ها و زندگی انسانی قرار گرفته‌اند بنا براین ما در ضمن این پژوهش سعی داریم با اتخاذ رویکردی توصیفی- تحلیلی و با استفاده از روش مطالعه کتابخانه‌ای صرفاً اقدام به نقد و بررسی جایگاه اخلاق و قوانین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با مطالعه منابع کتابخانه و بحث و بررسی مباحث نظری موجود در حوزه علوم انسانی و حقوق بهداشت با توجه بر نیازها و اهمیت‌های موجود در حوزه توجه به قواعد و مبانی اخلاقی و فنی در زمان تدوین و تنظیم قوانین و سیاست‌های اجرایی و جنایی در حوزه حقوق سلامت به طور عام و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به طور خاص بپردازیم.

یافته‌ها

هدف از نگارش و تدوین این مقاله نقد و بررسی اخلاق و جایگاه مبانی اخلاقی در حوزه تدوین قوانین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی است. لذا با توجه به ذات پژوهش که مبتنی بر رویکردی توصیفی تحلیلی می‌باشد؛ در این پژوهش تلاش شده است تا ضمن توجه به ضرورت‌ها و الزامات موجود در بحث مبانی و مباحث موجود در حوزه اخلاق و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به نقد و بررسی جایگاه اخلاق در تدوین قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بپردازیم؛ بنابراین در این پژوهش با در نظر گرفتن ضرورت‌ها و اهمیت‌های مطالعاتی موجود ضمن تلاش جهت بررسی و تبیین جایگاه اخلاق و قوانین در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به نقد و بررسی مباحث ذیل بپردازیم:

در ضمن این پژوهش ضمن تلاش در جهت اهمیت بررسی مبانی و مباحث موجود در باب اهمیت لزوم توجه به مبانی و مباحث موجود در حوزه اخلاق خصوصاً در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بپردازیم و از این رو به جهت تبیین و بررسی اهمیت‌ها و الزامات مبانی و مباحث اخلاقی موجود دریافتیم در مبانی قانونی و حقوقی حاکم بر مراقبت‌های دارویی و بهداشتی آنچنان که باید به جایگاه ارزش‌ها و مبانی اخلاقی

کاربردی و اخلاقی و چه از لحاظ قواعد و مبانی قانونی و اجرایی از کارکرد لازم برخوردار نمی‌باشند.

بحث

مطالعه و بحث در باب اخلاق پزشکی در حقیقت تلاشی است برای تعیین معیارهای اخلاقی لازم در حوزه بهداشت و مراقبت‌های بهداشتی با توجه به شرایط پیچیده بالینی و فیزیکی شخص بیمار در این میان مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان یکی از منابع و اقدامات اساسی در حوزه پزشکی به جهت اهمیت ویژه در بحث مبانی اخلاقی و جایگاه مصرف‌کنندگان و فعالان حوزه دارو و محصولات بهداشتی از اهمیت و ارزش ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. این در حالی است که با دقت در نظام قانون نویسی و سیاست گذاری در بحث خرد و کلان در حوزه برخورد سیستم با رفتار غیر قانونی و غیر اخلاقی در بحث تولید، توزیع و عرضه دارو و محصولات دارویی و بهداشتی کمتر از آنچه که باید به نقد سیاست‌های جنایی و اجرایی مبتنی بر اخلاق پزشکی و اخلاق حرفه‌ای در حوزه دارو و محصولات بهداشتی و درمانی پرداخته شده است؛ لذا در این پژوهش سعی داریم تا ضمن نقد و بررسی جایگاه اخلاق و قوانین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با دقت در بحث مطالعات حاصل در حوزه اخلاق و قوانین موجود به نقد و بررسی این دو عامل اساسی در حوزه ضرورت‌ها و اهمیت‌های لازم در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی از گستردگی و اهمیت خاصی برخوردار است؛ این در حالی است که با بررسی‌ها و مطالعات به عمل آمده متأسفانه تا به امروز مباحث و مبانی مراقبت‌های دارویی و بهداشتی و ضرورت‌ها و مبانی قانونی آن در حوزه اخلاق مورد دقت و بررسی پژوهشگران و اندیشمندان حوزه حقوق و اخلاق پزشکی قرار نگرفته است. از این رو روشن و بدیهی است به جهت عدم مسیریابی درست و ارائه نقشه کلی با توجه به ضرورت‌های اخلاقی و ظرفیت‌های اجتماعی جامعه از یک طرف و از طرف دیگر با توجه به تدوین قوانین در حوزه دارو و محصولات بهداشتی در چندین دهه گذشته تناسب علمی، عملی و اخلاقی لازم فی ما بین دستاوردهای اجتماعی و قانونی هماهنگی و تناسب لازم وجود ندارد و در نگاه کلی می‌توان گفت در برخی از موارد رویه و اقدامات قانونی اتخاذی توسط سیستم و دستگاه‌های نظارتی از کارایی و کاربرد لازم برخوردار نمی‌باشند. این در حالی است که در بسیاری از موارد در نظامات قانونی سایر کشورها سعی می‌شود با درک روشن از واقعیت‌های اجتماعی و اخلاقی بحث دارو و درمان سیاست‌های اجرایی، نظارتی و قانونی خود را متناسب با دوره‌های زمانی و حتی مکانی جوامع خود به روزرسانی نموده و با در نظر گرفتن واقعیت‌های حاکم در حوزه‌های خرد و کلان دارو اقدامات و تدابیر لازم در جهت حفظ و تأمین منافع عمومی و فردی در باب مصرف‌کنندگان دارو و محصولات بهداشتی و درمانی اقدامات و تدابیر قانونی و فنی لازم را ایجاد نمایند. اما در ایران به روز رسانی قوانین به طور منظم انجام نمی‌شود و در مراحل اجرایی نیز به درستی پیاده نمی‌شود.

علی‌ایحال به منظور نقد و مطالعه بهتر موضوع ضمن شش مبحث مستقل تلاش می‌شود به نقد و مطالعه جایگاه اخلاق و قوانین در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بپردازیم. البته ذکر این مهم پیش از طرح مباحث مفتوحه در ضمن این پژوهش لازم و ضروری است که با دقت در واقعیت‌های موجود در بحث تدوین قوانین و مقررات و توجه

به عدم توجه پژوهشگران و اندیشمندان حوزه اخلاق پزشکی و حقوق سلامت در باب انجام پژوهش‌ها و مطالعات مستقل در باب موضوع مفتوحه یا موضوعات هم عرض صورت نگرفته است؛ بنابراین می‌توان تأکید داشت که به عقیده نگارنده و با توجه به بررسی‌ها و مطالعات موجود در زمان تدوین قوانین ارزش‌های اخلاقی و سیاست‌های اجرایی آن گونه که باید مورد دقت و توجه واقع نشده است به طوری که در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی و یا عرضه و مصرف دارو و محصولات درمانی و بهداشتی می‌توان به ارائه چندین لیست از اعمال قانونی فاقد وجهت اخلاقی اقدام کرد؛ که جای دارد پس از این مطالعه در باب بررسی جایگاه مبانی و ارزش‌های اخلاقی در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بیشتر مورد دقت و مطالعه پژوهشگران و اندیشمندان قرار گیرد تا ضمن ایجاد فرصت و احساس ضرورت مورد دقت و توجه سیاستگذاران حوزه اجرایی و قانونی در حوزه حقوق سلامت نیز قرار گیرد.

با توجه به مبانی و مباحث مطروحه در ضمن پژوهش پیش روی همان گونه که از عنوان پژوهش نیز مشخص می‌باشد، با اتخاذ رویکرد و روش توصیفی - تحلیلی سعی داریم در حوزه نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران ضمن تمرکز بر نقد جایگاه «اخلاق پزشکی» به «بررسی جایگاه اخلاق و قوانین در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی» بپردازیم؛ از این روی با دقت در عنوان پژوهش پیش می‌توان تأکید کرد که هدف از این پژوهش نقد و بررسی خلع‌ها و کاستی‌های موجود در حوزه مبانی اخلاق پزشکی و مسائل کاربردی حاکم در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در حوزه دارو و مراقبت‌های دارویی به صورت خاص و مشخص می‌باشد؛ از این رو ذکر و تأکید این نکته لازم می‌باشد که بنا بر رویکرد حاکم در پژوهش اتخاذ روشی تطبیقی جهت نقد مبانی و جایگاه اخلاقیات و قواعد حقوقی در سایر نظامات حقوقی نمی‌باشد.

لزوم توجه به مبانی و مباحث موجود در حوزه اخلاق و

مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

برخوردار از خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی حقی است همگانی و دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای تک افراد کشور تأمین کند (۶) از این روی با گسترش و توسعه شاخه‌ها و جنبه‌های مختلف دانش پزشکی و تنوع آسیب‌ها و جرائم در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی ضرورت توجه و دقت در باب راهکارها و رویکردهای متناسب حقوقی در چهارچوب تعالیم حقوقی، اخلاقی و اجتماعی جامعه یکی از مهمترین و بنیادی‌ترین مباحث مشترک در حوزه دانش علم حقوق و دانش پزشکی و همچنین نقد و بررسی جایگاه مبانی و قواعد حقوقی و اخلاقی در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به شمار می‌آید که در واقع ماحصل هم نشینی و ارتباط این دو دانش حقوق و پزشکی تشکیل‌گرایشی تحت عنوان حقوق پزشکی می‌باشد (۷).

تا زمانی که در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی میان شاغلین در حوزه درمان و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی اختلاف و قصوری که منجر به نقص و یا تهدید سلامتی شخص بیمار حادث نگردد، عموماً دقتی در باب جایگاه اخلاق و یا قوانین و وضعیت شاغلین در حوزه درمان و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عمل نمی‌آید؛ حال اینکه در

خصوص مسائل و مباحث علمی و اجتماعی آنچه در بدوام می‌بایست مورد دقت و توجه شارع قوانین و مقررات قرار گیرد و هم بحث تعیین و تشخیص حدود اخلاق و مبانی و مفاهیم اخلاقی حاکم بر بحث می باشد؛ چرا که همانگونه که همواره تاکید شده است؛ حقوق رسوب تاریخی اخلاقیات است، به این معنا که اخلاق و مبانی اخلاقی به اندازه‌ای قدرت پیدا کرده است که توانسته نظامات اجتماعی و سیاسی (دولت) را به منظور تضمین آنچه لازم می‌داند با خودش همراه نموده و با خلق تاسیسات حقوقی، ابتکارات و ابداعات حقوقی را ایجاد نماید (۱۰) که یکی از این ابتکارات و خلاقیت‌ها را می‌توان در قالب حقوق پزشکی و قوانین و مقررات حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی مشاهده نمود.

تمیز و تبیین مبانی حقوق و اخلاق پزشکی در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

موضوع دیگری که در باب حقوق و مبانی حاکم بر حقوق سلامت خصوصاً در مباحث مفتوحه در باب جرائم دارویی و بهداشتی می‌بایست مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ تبیین مبانی نظری قوانین و مقررات موضوعه جامعه با توجه به قواعد و مبانی اخلاقی و مذهبی حاکم بر جامعه می‌باشد. اخلاق به عنوان یکی از اساسی‌ترین مبانی و بنیان فکری و عملی هر انسان عاقل و بالغی همواره به شکل یک خط مشی تعیین کننده در صحت امور و شالوده مبانی علمی و حقوقی همواره به عنوان یکی از اساسی‌ترین مبانی و قواعد تعیین کننده امور فردی و اجتماعی جوامع بشری به شمار می‌آید و از آنجا که روشن است، در مباحث علمی خصوصاً در بحث بهداشت و مباحث حقوق سلامت دقت و توجه به مباحث و مبانی اخلاقی موضوع مطالعه این پژوهش در حوزه سلامت و مراقب‌های دارویی و بهداشتی از اهمیت و ارزش ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. خصوصاً با توجه به این که پشتوانه شکل گیری بیشتر قوانین به طور خاص در حوزه حقوق پزشکی، اخلاق پزشکی است؛ در حقیقت حقوق و اخلاق، با وجود تمام همبستگی‌ها و ارتباطاتی که با یکدیگر در جنبه‌های متعدد که منجر به ایجاد ارتباطی ناگسستی گردیده، مفاهیم واحدی نیستند بلکه در برخی از موارد و جهات می توان گفت که با هم تفاوت‌هایی نیز دارند البته همین تفاوت‌هاست که لزوم وضع قوانین را در کنار قواعد اخلاقی نشان می‌دهد (۱۱). در این میان نکته‌ای که در باب قواعد قوانین و مقررات موجود در حوزه بهداشت عمومی و مبانی دارویی و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی می بایست مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ لزوم دقت و توجه قانونگذار، اندیشمندان و فعالان حوزه حقوق سلامت خصوصاً در بحث حقوق مصرف کنندگان محصولات دارویی و بهداشتی با توجه به مبانی و قواعد مبتنی بر اخلاق است که در ضمن حقوق پزشکی مورد نقد و مطالعه اندیشمندان و دکتربین حوزه سلامت قرار گرفته است.

تعاملات و آسیب‌های موجود در حوزه اخلاق حرفه‌ای در بحث سلامت و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

در باب تمامی مسائل و مباحث موجود در حوزه اخلاق مختص به فعالیت حرفه‌ای و ارزش‌ها، تعلیمی وجود دارد که بنیان و اساس پژوهش ما را تشکیل داده است؛ بدیهی است که ارزش‌های اجتماعی و حرفه‌ای حاکم بر مباحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی پایه و

این پژوهش تلاش داریم ضمن توجه به رابطه حقوقی میان کادر درمان و شاغلین در حوزه سلامت با توجه به آنچه که ماهیتاً تحت عنوان قرارداد درمان به صورت یک قرارداد خصوصی و حاصل از اصل آزادی اراده که میان کادر درمان و شاغلین در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با شخص بیمار منعقد می‌شود (۸) که هر یک از اشخاص با توجه به حدود مسئولیت و نقش خود در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی دارای مسئولیت در باب سلامتی شخص بیمار می‌باشند.

جایگاه اخلاق در تدوین قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

با دقت در تعلیم دین مبین اسلام همواره می‌توان بر تاکید شارع مقدس بر برتری و رحجان بشر بر سایر آفرینش‌های خالق متعال یاد می‌شود و بلاشک همان گونه که مسلم است اخلاق و مبانی اخلاقی یکی از اساسی ترین و کلیدی‌ترین جنبه‌های برتری انسان‌ها نسبت به سایر مخلوقات و آفریدگان خداوند متعال می‌باشد؛ بنابراین جوامع بشری به منظور حفظ اخلاق و فضیلت اجتماعی و فردی خود با تلاش در بحث تدوین و تقنین قوانین و مقررات اصولی و کاربردی در بحث روابط میان خود و حتی سایر آفریده‌ها در تلاش هستند ضمن حفظ نظم و امنیت اجتماعی خود از سقوط مقام و موهبت الهی که به امانت در اختیار دارند جلوگیری کنند. از جمله این قوانین و مقررات می‌توان به مبانی اخلاقی به صورت عمومی و اختصاصی اشاره داشت که تلاش دارند تا ضمن دقت در تمامی ابعاد و جوانب زندگی بشر به تأمین امنیت و حفظ فضیلت‌های بنیادی و اخلاقی بشر کمک نمایند؛ که تمامی این تلاش‌ها منجر به پیدایش گرایش و دانشی به عمر بشر تحت عنوان علم اخلاق شده است. علم اخلاق دانشی است؛ منسجم و برآمده از تجزیه و تحلیل اخلاقی که بیشترین ارتباط را با مباحث اجتماعی و فرهنگی هر جامعه را مورد نقد و مطالعه قرار می‌دهد و ضمن تبیین و تشخیص معیارهای لازم در بحث صحت اقدامات فرد را بر اساس انجام وظایف کنش‌های فردی و واکنش اجتماعی بنا می‌کند (۹).

در حوزه تدوین قوانین و مقررات در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی آنچه بیش از پیش می‌بایست مورد نقد و توجه اندیشمندان و نظریه پردازان حقوق پزشکی قرار گیرد؛ تعیین و تشخیص حدود قواعد و مبانی اخلاقی در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی است؛ مسلم است تدوین قوانین و مقررات اجرایی در خصوص مراقبت از جان، مال و سلامت اشخاص بدون در نظر گرفتن مبانی و قواعد اخلاقی حاکم بر بحث نه تنها موجبات تضرر حقوق اشخاص و افراد می‌گردد؛ بلکه اسباب اخلاخ در نظم و امنیت درحوزه بهداشت عمومی را نیز به همراه خواهد داشت. بنابراین آنچه مسلم است؛ پیش از تدوین و تنظیم قوانین و مقررات در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی آنچه از اهمیت و ضرورت بیشتری برخوردار است؛ بحث تعیین معیار و تشخیص رفتار و اعمال کادر درمان و متصدیان امور مراقبت‌های دارویی و بهداشتی نسبت به دیگران و تبیین و تعریف حدود و چارچوب منطقی و فکری لازم در بحث تشخیص وظایف و حقوق متصدیان در بحث مراقبت‌های دارویی منجر به تعیین و تشخیص ملاک و معیار مسئولیت‌های ناشی از مراقبت‌های دارویی و بهداشتی خواهد گردید.

در حقیقت ذکر این واقعیت در ضمن این پژوهش جز اهداف کلیدی این کوشش است که هم در بحث تدوین و تبیین قوانین و مقررات در

مبانی و قواعد حاکم بر مسئولیت در بحث مراقبت‌های

دارویی و بهداشتی

دارو و فراورده‌های دارویی و بهداشتی به عنوان ترکیبی از نبوغ و تکنولوژی که در سایه سیاست و فرهنگ و به دنبال نتیجه‌ی فرآیندی علمی و اجتماعی به شمار می‌آید که تعداد زیادی از افراد مسئول در آن شرکت دارند؛ با تثبیت فعالیت‌های داروسازی، خرید و فروش دارو به مشتریان، داروسازان وارد این حوزه شدند و جزئی از یک مفهوم اصلی و کلی که توسط محققین، سازندگان، سیاست مداران و تاجران طراحی شده است، قرار می‌گیرند. مسئولیت پذیری که توسط دخالت و تأثیر هر یک از فعالین در حوزه گسترده مراقبت‌های دارویی و بهداشتی توسعه داده می‌شود و در واقع نتیجه همکاری و فعالیت عوامل و افرادی متعدد در بخش‌های متفاوتی است که به طور حتم منجر به بروز فواید و ریسک‌های احتمالی که در ارتباط با مراقبت‌های دارویی و بهداشتی هستند را پوشش می‌دهد. این مسئولیت پذیری به وسیله‌ی ترویج فعالیت‌های شخص تاجر و یا پزشک و دکتر داروساز تغییر نخواهد نمود، چرا که مسئولیت پذیری با اصول اساسی مزبور و با توجه به مبانی و مباحث اخلاقی مطالعه می‌گردد (۱۳)؛ گرچه بلاشک با توجه به مبانی حقوقی و فقهی نمی‌توان و نمی‌بایست فعالین در حوزه درمان و بهداشت را در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به یک اندازه در باب شخص بیمار مسئول قلمداد نمود؛ که بحث در باب آن بلاشک در حوصله این مقاله نخواهد بود.

بنابر آنچه در باب قوانین و مقررات در حوزه سیاست جنایی و اجرایی حاکم بر بحث مراقبت‌ها دارویی و بهداشتی اشاره شد در حوزه مسئولیت پذیری فعالان حوزه دارو و مراقبت‌های بهداشتی می‌بایست مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ در حقیقت توجه در باب تقاضا و نیاز جامعه به ایجاد قواعد حقوقی و مبانی قانونی متناسب با ارزش‌ها و مبانی اخلاقی مبتنی بر ضرورت‌ها واقعیت‌های اجتماعی و قانونی که عموماً متأثر از عقاید مذهبی، اجتماعی حاکم در جامعه می‌باشد از اهمیت و اعتبار ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ مبحث و موضوعی که در حوزه اخلاق پزشکی و حقوق سلامت می‌بایست به طور عام مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ تبیین و بررسی ماهیت و اهمیت کسب رضایت و مقبولیت اجتماعی در حوزه تدوین و تنظیم قوانین و مقررات به عنوان یکی از مباحث اساسی در ایجاد بنیان‌های حقوقی در بحث حقوق سلامت است؛ در حقیقت ضرورت توجه و بررسی تخصصی به مبانی و قواعد حاکم در بحث مسئولیت اشخاص و فعالان شاغل در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان یکی از ارزش‌های ویژه‌ی مبانی اخلاقی و حقوقی (۱۴) حاکم بر بحث از اعتبار و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که به جهت ایجاد همبستگی و درک عدالت از نظامات و ابتکارات حقوقی ضرورت تبعیت از احکام و مبانی اخلاقی از اولویت و اعتبار ویژه‌ای برخوردار می‌باشد؛ به طور حتم به لحاظ اجرایی تبعیت و پیروی اشخاص و فعالان شاغل در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی از قواعد و مبانی مبتنی بر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی علاوه بر ایجاد احساس عدالت اجتماعی امکان توسعه و تبعیت از مبانی و قواعد موجود در باب احکام و قواعد حاکم بر بحث مسئولیت مراقبت‌های دارویی و بهداشتی را افزایش می‌دهد. در حقیقت در حوزه قواعد حاکم بر مسئولیت ناشی از مراقبت‌های دارویی و بهداشتی جای دارد تا ضمن

چهارچوب اخلاقی خود را فراهم آورده است؛ در این میان با توجه به پیشرفت و توسعه سریع دانش خصوصاً در بحث امور پزشکی و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی مسلم است؛ اخلاق و مبانی اخلاق حرفه‌ای در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان معیار و مقام تشخیص ثواب و ناثواب بودن اقدامات و تصمیمات کادر درمان و متصدیان و فعالان در حوزه دارو و بهداشت است (۱۲).

به طور حتم اخلاق حرفه‌ای بدون در اختیار داشتن ابزار و سازکارهای قانونی و عملی به تنهایی قادر به حل و فصل تعارضات و اختلافات فی ما بین کادر درمان و متصدیان امور مراقبت‌های دارویی و بهداشتی نیست؛ چرا که همواره رابطه قانون با اخلاق به طور کلی و اخلاق پزشکی به طور خاص ناقص و غیر کاربردی است؛ به طوری که همانگونه که ملاحظه می‌کنیم همواره قانون حدود وسیعی از رفتار را تعریف می‌کند که بیشتر آنها در مورد همه افراد (اعم از کادر درمان و متصدیان امور دارو و بهداشت) اعمال می‌شود با این حال، مهم است که درک کنیم، از آنجا که قانون حداقل میزان رفتار قابل قبول را تعیین می‌کند، می‌توان در چارچوب قانون عمل کرد و در عین حال نیز غیراخلاقی عمل کرد. برای درک بهتر می‌توان به وضعیتی اشاره کرد که قانونگذار با تنظیم سیاست‌ها و چارتهای سازمانی و تشریح حدود وظایف پرسنل و کادر درمان تشریح می‌دارد که برای مثال برای بیماران خاص تجویز دارو و محصولات بهداشتی و درمانی از جمله وظایف پزشکان به شمار می‌آید حال اینکه پزشک با علم و آگاهی به عدم امکان دسترسی بیمار به داروی خاص با علم به امکان تأثیرگذاری متناسب دارو و محصولات درمانی و بهداشتی خاص با امکان دسترسی بیشتر اقدام به تجویز دارو کمیاب و یا نایاب نموده است؛ یا شرکت‌ها و مؤسسات دارویی درمانی با علم و آگاهی به تشدید تقاضا مصرف دارویی خاص در ظرف زمانی خاص بدون رعایت و دقت وضعیت ناشی از عرضه و تقاضا اقدام به عرضه غیر متناسب محصولات خود می‌نمایند؛ در هر دو وضعیت فوق الذکر اعمال کادر درمان و شرکت‌ها و مؤسسات دارویی علی‌رغم وجاهت قانونی دارای ارزش و وجهه اخلاقی لازم نیست.

به علاوه، حتی در اصول اخلاقی نیز غالباً بین اعمال ضروری در بحث درمان و اعمال ایده آل و فوق العاده تمایز قائل می‌شوند. عمل حیاتی در روند عملی است که از نظر اخلاقی لازم باشد به مانند لزوم عمل جراحی برای شخص بیمار، در حالی که یک عمل ایده آل عملی است که فراتر از حد اخلاقی باشد؛ به مانند تلاش به منظور حل آسیب‌ها و مشکلات شخص بیمار از طریق دست آورد ها و فناوری‌های نو و ایمن که ممکن است ریسک و آسیب‌های کمتری را به شخص بیمار تحمیل نماید. اقدامات و تدابیر ضروری به طور کلی مورد مقبولیت و تأیید می‌باشند. اما این نکته در باب رابطه اخلاق پزشکی و حقوق پزشکی در تمامی امور درمانی خصوصاً در بحث مراقبت‌های پزشکی وجود دارد؛ شخص می‌تواند اخلاقی‌تر از آنچه قانون مقرر می‌دارد عمل کند، شرايطی نیز وجود دارد که می‌تواند اخلاقی‌تر از آنچه اخلاق الزام می‌کند، عمل کند. نمونه‌ای از این موارد ممکن است هنگامی باشد که پزشک در مرحله‌ای باشد که اخلاقی باشد که مراقبت از یک بیمار را به یک همکار خود بسپارد اما به دلیل پیچیدگی پرونده و یا رابطه‌ای که با وی دارد، پزشک تصمیم می‌گیرد تا به طور مستقیم از آن بیمار مراقبت کند.

طوری که بر اساس این نظریه با تاکید و دقت بر تجزیه و تحلیل مبانی اخلاقی و رویکردهای اجتماعی متأثر شده از کوشش‌هایی که بیشترین ارتباط را با مبانی کاربردی در حوزه سلامت پیدا می‌کند، تشکیل می‌دهد؛ به این معنا که با توجه به نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی و سیاسی بیشتر تلاش می‌شود ضمن نقد و بررسی آثار و نتایج حاصل از مصرف و پذیرش مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بر شخص بیمار مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ بر اساس رویکرد حاکم در باب ایجاد مسئولیت و پیگرد اخلاقی و اجتماعی مؤثر می‌باشد؛ از این روی در ضمن مبانی و قواعد موجود در حوزه نظریه نتیجه‌گرایی اخلاقی بحث صحت و تأثیر عملکرد دارو و محصولات درمانی و بهداشتی بر سلامت فردی مصرف‌کنندگان مورد مطالعه و بحث قرار می‌گیرد (۱۷). بنابر نظریه مذکور در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی آنچه از باب نظریه نتیجه‌گرایی اخلاقی مورد توجه و در معرض قضاوت قرار می‌گیرد؛ بحث نحوه تجویز، اعمال و اجرا عملیات مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بر شخص بیمار و تأثیر و فرآیند درمان و آثار محصولات دارویی و بهداشتی بر بهبود و تداوم سلامت شخص بیمار مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. از این رو، به بیان ساده، اگر عملی تأثیرات خوبی در روند بهبود و یا حفظ سلامت شخص ایجاد کند، اخلاقی است، در حالی که اگر عملی تأثیرات بد و مخربی ایجاد کند، غیراخلاقی است. با این وجود، این تحلیل ساده چندین مشکل دارد:

اولاً، نامشخص و قابل تفسیر بودن تأثیرات مراقبت‌های دارویی و بهداشتی بر شخص است و به طور حتم نمی‌توان به سادگی تشخیص داد که مصرف دارویی خاص و یا طی نمودن فرآیند مراقبتی و بهداشتی ویژه چه اثری در بهبود و یا تداوم سلامت شخص مصرف‌کننده دارد. ثانیاً، غیر قابل تفکیک بودن آثار مثبت و منفی مصرف دارو و مراقبت‌های بهداشتی است که همان گونه که روشن است بسیاری از اقدامات و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی هم تأثیرات خوب و هم بد ایجاد می‌کنند، بنابراین باید راهی برای تعادل بخشیدن به آنها وجود داشته باشد.

ثالثاً، ممکن است یک عمل برای برخی افراد تأثیرات خوبی داشته باشد و برای دیگران تأثیرات بدی داشته باشد، بنابراین باید راهی برای متعادل سازی تأثیرات بر روی افراد یا گروه‌های مختلف وجود داشته باشد.

رابعاً، اگرچه ممکن است بعد از عمل یا مصرف دارو و محصولات بهداشتی و درمانی مشخص شود که اثرات عمل یا مراقبت‌های دارویی و بهداشتی خوب بوده یا بد، اما پیش بینی اثرات عمل و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی قبل از اقدام بسیار دشوار است. از آنجا که تجزیه و تحلیل اخلاقی هنگامی مفیدتر است که راهنمایی برای اقدامات کنونی یا آینده ما باشد، نه اینکه صرفاً به ما امکان تعیین اخلاقی بودن یک عمل گذشته را بدهد یا خیر، ما دوست داریم که بتوانیم اثرات قبل از اقدام را پیش بینی کنیم.

روشن است نتیجه تلاش برای انجام پیش بینی در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با توجه به تأثیرات عوامل فیزیولوژی هر شخص و تأثیرات ناشی از عوامل خارجی اعم از عمل و یا هر گونه مراقبت دارویی و بهداشتی پیش و پس از پایان فرآیند درمان امکان پذیر می‌باشد؛ که البته مستلزم رعایت اقدامات و آزمایش‌های تخصصی و پیچیده‌ای می‌باشد که علاوه بر صرف هزینه‌های مالی مستلزم صرف زمان متناسب

تبیین و تشریح دقیق مبانی مسئولیت و ضوابط و قواعد موجود در بحث دارو و مراقبت‌های بهداشتی تلاش شود به جهت تضمین حقوق مصرف‌کنندگان خدمات دارویی و بهداشتی از امکان بروز تعارضات و اختلافات در بحث مبانی حقوقی و اخلاقی حاکم بر مصرف دارو و محصولات بهداشتی و درمانی جلوگیری شود؛ در این میان نقد مراقبت‌های دارویی و بهداشتی همواره مستلزم توجه به دو فاکتور و دو بخش حرفه‌ای است؛ در فاکتور نخست در بحث دارو و فرآورده‌های دارویی و بهداشتی ضرورت توجه به فعالیت‌ها و اقدامات تجاری شرکت‌ها و فعالان حوزه دارو و بهداشت با توجه به مبانی قانونی و مقررات تجاری می‌بایست مورد دقت و توجه قرار گیرد؛ در واقع با درک تأثیر ابعاد اقتصادی و تجاری دارو و فرآورده‌های دارویی و بهداشتی در ایجاد تعارضات و اختلافات درک وضعیت و اقدامات شرکت‌ها و فعالان حوزه دارو و بهداشت از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است؛

فاکتور دومی که در باب مسئولیت و مبانی قواعد دارویی و بهداشتی می‌بایست مورد دقت و توجه قرار گیرد درک درست از فاکتورها و مبانی اخلاق حرفه‌ای در بحث دارو و محصولات درمانی و بهداشتی است در بحث دارو و محصولات درمانی و بهداشتی بدیهی است که علاوه بر توجه بر قواعد و مقررات در حوزه دارو و مراقبت‌های بهداشتی می‌بایست فاکتورها و مبانی اخلاقی و قانونی در حوزه اخلاق حرفه‌ای در زمینه داروسازی و فعالیت‌های درمانی با توجه به قواعد و کدهای حرفه‌ای مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد که هر یک از این موارد در جایگاه خود از ارزش و اعتبار ویژه‌ای برخوردار می‌باشند اهمیت این موضوع زمانی درک می‌شود که با توجه به پیشرفت و توسعه‌های سریع و گسترده در بحث دارو و محصولات درمانی و بهداشتی، مسئولیت‌پذیری و رقابت شاغلین در حوزه دارو و درمان با توجه به مبانی اخلاقی و قانونی از اهمیت و ارزش ویژه‌ای برخوردار است (۱۵).

در بحث مراقبت‌ها دارویی و بهداشتی با در نظر گرفتن نفع اقتصادی در جمع‌گرایی، رقابت و ارتباطات اجتماعی و اخلاقی که منجر به پیشرفت صفات و شخصیت انسان در نتیجه برقراری تعادل بین بازار رقابتی در حوزه دارو و محصولات بهداشتی و تداوم امنیت در حوزه بهداشت عمومی و سلامت فردی و اجتماعی در سطح جامعه می‌گردد؛ بنابراین می‌توان استنتاج نمود، با توجه به اهمیت مبانی اخلاقی خصوصاً در اخلاق حرفه‌ای حاکم بر بحث توجه و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان یکی از اساسی‌ترین مبانی موجود در حوزه شناسایی مسئولیت شاغلین و فعالین در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به عنوان اساس و مبنای فکری هر نظام قانونی و حقوقی از اعتبار و ارزش ویژه‌ای برخوردار می‌باشد (۱۶). اهمیت این موضوع زمانی قابل درک و فهم می‌باشد که حقوق و مبانی حقوقی به عنوان رسوب ارزش‌ها و اخلاقیات اجتماعی به اندازه‌ای قدرت و اعتبار اجتماعی کسب نموده است که امکان ایجاد تاسیسات و ابتکارات را در پس قوانین و مقررات به عنوان مبانی و قواعد حاکم بر مسئولیت‌ها، خصوصاً مسئولیت در حوزه دارو و محصولات درمانی و بهداشتی را فراهم ساخته است.

کاستی‌ها و مبانی حاکم بر نظریه‌ی نتیجه‌گرایی اخلاقی

در حوزه سلامت و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی

یکی از نظریات و مبانی مطرحه در بحث نظام اخلاقی حاکم بر حقوق پزشکی و یا همان حقوق سلامت نظریه نتیجه‌گرایی اخلاقی است؛ به

خود می‌باشد؛ از این جهت به منظور جلوگیری از اتلاف زمان و تشدید آسیب‌های ناشی از پیچیدگی و یا تأخیر درمان منطقی‌تر به نظر می‌رسد که با دسته‌بندی مراقبت‌های پزشکی و دارویی در حوزه درمان و تفکیک وضعیت و ترتیب هر عمل به صورت تخصصی‌تر و ایجاد چارت درمانی متناسب با ارزش‌ها و قواعد اخلاقی که بر اساس آن متخصصان و شاغلان در حوزه درمان و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی مکلف به رعایت ضوابط اخلاقی و حرفه‌ای می‌باشند؛ امکان و فرصت هرگونه تعارض و آسیب را در حوزه درمان را می‌توان کاهش داد. (۱۸)

نتیجه‌گیری

اخلاق به عنوان یکی از مهمترین منابع موجود در حوزه تدوین و تنظیم قواعد و قوانین همواره از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ این در حالی است که متأسفانه ضمن کاستی‌های شدید در حوزه توجه به مبانی و قواعد اخلاقی در ضمن تدوین قوانین و مقررات به صورت تخصصی و ویژه در بحث پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه «اخلاق دارویی» و «اخلاق در مراقبت‌های دارویی و بهداشتی» تا به امروز متأسفانه دچار فقر مطالعاتی و پژوهشی هستیم؛ روشن است که تدوین، تنظیم پژوهش‌ها و مطالعات در این حوزه امکان توجه دستگاه‌های ذی‌ربط را در بحث سیاست‌گذاری‌های کاربردی اخلاق مدار در حوزه دارو و مراقبت‌های دارویی و بهداشتی تقویت می‌نماید؛ این در حالی است که با دقت در عمر نسبتاً طولانی قوانین و مقررات موجود در حوزه دارو، بهداشت و مراقبت‌های درمانی و بهداشتی می‌توان درک کرد؛ که قوانین و مقررات موجود با وجود ریشه‌های اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی از تناسب لازم در حوزه اخلاق و مقررات اخلاقی روز جامعه برخوردار نمی‌باشد. این در حالی است که، اخلاق پزشکی تلاشی است برای تعیین معیارهای اخلاقی لازم در حوزه بهداشت و مراقبت‌های بهداشتی با توجه به شرایط پیچیده بالینی و فیزیکی شخص بیمار؛ بنابراین یکی از اساسی‌ترین بحث‌های موجود در حوزه اخلاق و حقوق نقد و بررسی مرز و چارچوب‌های اولیه موجود در بحث شناسایی مسئولیت و نقد کمبودها و کاستی‌های موجود در ضمن قوانین و مقررات با تکیه بر مبانی قانونی و اخلاقی است؛ روشن است فقر موجود در حوزه مطالعات و کاستی‌های موجود در باب همسوسازی نیازها و ضرورت‌های حاکم در حوزه اخلاق پزشکی خصوصاً در حوزه دارو و محصولات بهداشتی و عمر زیاد قوانین و عدم سعی و تلاش در بحث به روز رسانی متناسب قوانین از یک طرف و از طرف دیگر کمبودها و ضعف‌های موجود در حوزه اجرایی خلل‌ها و آسیب‌های جدی را در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به همراه آورده است که به علت پیچیدگی‌ها و وضعیت خاص پژوهش خصوصاً در باب عدم وجود تلاش در حوزه پژوهش‌های مستقل به هدف ایجاد سیاست متناسب پرداختن مفصل و تبیین و بررسی مبانی تخصصی‌تر در بحث تدوین قوانین و مقررات از توان و حوصله این پژوهش خارج می‌باشد؛ البته امکان پژوهش‌های خاص و تخصصی‌تر در آینده با تاکید و محوریت این مهم امکان پذیر است؛ از طرفی بحث اخلاق با تاکید بر توجه به قوانین در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی جز مباحث و مسائل عمده و تخصصی حوزه حقوق پزشکی به شمار می‌آید که علی‌رغم عمری به طول حیات بشر آن گونه که باید به آن پرداخته نشده است؛ با دقت و توجه در موضوعاتی همچون تعاملات و آسیب‌های موجود در بحث اخلاقی حرفه‌ای و مبانی نظری و آسیب شناسی

نظریه‌های عمده اخلاقی همچون نظریه نتیجه‌گرایی اخلاقی در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی خصوصاً در حوزه اخلاق و حقوق پزشکی می‌توان دریافت که همواره خلل‌های قانونی و کیفی در حوزه تدوین قوانین و مقررات پزشکی وجود دارد که با واقعیت‌ها و معیارهای اخلاقی فاصله‌ی بسیاری دارند که به صورت عینی و ضمنی در ضمن مباحث مفتوحه در این پژوهش تلاش شد در حد امکان به آن بپردازیم؛ لذا توجه به مبانی اخلاقی و تدوین قوانین و مقررات در حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی با توجه به حداقل و حداکثر مباحث موجود در حوزه سیاست‌گذاری خصوصاً مباحث تخصصی‌تری همچون سیاست‌های جنایی در باب مراقبت‌های دارویی و بهداشتی به حد زیادی راهگشا و کارآمد خواهد بود. لذا در این میان با توجه به جایگاه ویژه اخلاق در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی ضرورت تدوین مبانی قانونی و حقوقی در راستای قواعد اخلاقی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که جای دارد همواره مورد دقت و توجه اندیشمندان و محققین حوزه درمان و بهداشت قرار گیرد تا با ایجاد رابطه متناسب توسط وزارت بهداشت و دستگاه‌های متبوع امکان استفاده از دستاوردها موجود با توجه به مبانی و قواعد حاکم در حوزه اخلاق پزشکی تسهیل گردد.

پیشنهادهای

بنا براین با توجه به اهمیت و جایگاه مبانی موجود در حوزه اخلاق در درجه اول پیشنهاد می‌شود ضمن انجام مطالعات و پژوهش‌های تخصصی ضمن آموزش وظایف و حقوق کادر درمان در بحث مراقبت‌های دارویی و بهداشتی امکان تضمین و تعریف حقوق متخصصین و فعالان شاغل در این حوزه تلاش شود تا علاوه بر دقت در کاستی‌ها و خلل‌های موجود در بحث حقوق بیمار و حقوق کادر درمان و ایجاد بستر لازم جهت مطالبه و جهت دهی لازم در حوزه سیاست‌تقنینی قانونی مبتنی بر اخلاق پزشکی و نیاز و ضرورت‌های بهداشتی جامعه بپردازیم؛ در ادامه می‌توان پیشنهاد نمود به منظور حذف استرس‌ها و خلل‌های موجود در بحث اجرایی تعاملات لازم در بحث شناخت آسیب‌ها و ارائه راهکارهای علمی و تخصصی با توجه به مبانی اخلاقی حاکم بر مباحث حوزه مراقبت‌های دارویی و بهداشتی توسط متخصصان امر شناسایی و از طریق دستورالعمل‌ها، طرح‌ها و لایح در سطوح متناسب به رفع خلل‌ها و کاستی‌های موجود توسط وزارت علوم و دانشکده‌های علوم پزشکی در قالب کمیته‌های فنی و تخصصی شامل فعالان حوزه سلامت و اشخاص آشنا به مبانی قانونی و حقوقی در حوزه حقوق پزشکی ایجاد و سیاست‌گذاری‌های علمی و تخصصی با در نظر گرفتن حقوق بیماران و حقوق کادر بهداشت صورت بگیرد.

تقدیر و تشکر

به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بسی شایسته است از اساتید فرهیخته و فرزانه جناب آقایان دکتر فرح بخش، آشوری و میرسعیدی که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی‌های کار ساز و سازنده بارور ساختند تقدیر و تشکر نمایم. (و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمه).

References

1. Beauchamp L, Childress T, James F. Principles of Biomedical Ethics, Oxford University Press 2007. 215-270 p.
2. Ebbesen M, Pedersen BD. Empirical investigation of the ethical reasoning of physicians and molecular biologists - the importance of the four principles of biomedical ethics. *Philos Ethics Humanit Med.* 2007;2:23. DOI: 10.1186/1747-5341-2-23 PMID: 17961251
3. Khaghanizadeh M, Maleki H, Abbasi M, Abbaspour A, Piroozmand A. A Study of Medical Ethics with an Islamic Approach. *Quarter J Med Ethic.* 2009 3(10):35.
4. Islamic MT. The ethnography of medical ethics theory - the most utilitarianism - in ethics and its application to the common utilitarian theory, comprehensive proto-Islamic sciences. 2009 4:83-114.
5. Thomas J, Harden A. Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC Med Res Methodol.* 2008;8:45. DOI: 10.1186/1471-2288-8-45 PMID: 18616818
6. Mansour G. Constitution of the Islamic Republic of Iran, Tehran. 2009 38-41.
7. Memto G. The speech of Medical law includes a set of rules and regulations governing the medical and pharmaceutical profession, First International Congress of Medical Law, University of Tehran. 2007.
8. Zamani Daryabi SM. Fundamentals of Physician Professional Responsibility, Andisheh Sadegh Magazine. 2002;6(7):126-139.
9. Quran H. Surah AL-Isra, Verse 70.
10. Alexander L, Moore M. Deontological ethics, The Stanford Encyclopedia of Philosophy 2020. Available from: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/ethics-deontological/> accessed 30 October
11. Katozian N. Ethical History Sedimentation Low. *J Religion.* 2009 24 (25):7-10.
12. Katozian N. Introduction to Law and Study in the Iranian Legal System Publisher ganj danesh. 2020:368.
13. Sajjadi SM. Approach and methods of education, ethics and values. *Philosoph Theologic Res.* 2001;3(3):50-65.
14. Gholampour M, Kazemi D, Poursaeedi Isfahani M, Najafnia L. Pharmaceutical ethics: A new definition of professional responsibility of pharmacists. *Med Ethic Quarter.* 2009;3(8):147-173. DOI: 10.22037/meg.v3i8.3740
15. Katozian N. Introduction to Law and Study in the Iranian Legal System publisher ganj danesh. 2020 368.
16. Parvizifard A, Watanpour F, Watanpour L. Civil liability of physicians with the approach of Islamic Penal Code 1392 the First national conference on management research and humanities, University of Tehran 2018.
17. Noorbala AA. Psychosocial health and ways to improve it. *Iran J Psychiatr Clinic Psychol.* 2011;17(2):151-156.
18. Sinnott-Armstrong W. Consequentialism, The Stanford Encyclopedia of Philosophy, winter 2019. Available from: <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/consequentialism/> (accessed 3 June 2019).